

Krivio institucijos tąsa

Apie istorinės ir šiuolaikinės krivystės sąsajas, situaciją, susidariusią po 2002 m. rudenį įvykusios Krivio atšventinimo akcijos, kalbasi krivis Jaunius – Jonas TRINKŪNAS, etnoastronomas, Molėtų Romuvos vaidila Jonas VAIŠKŪNAS, Lietuvos istorijos instituto archeologas dr. Vyktintas VAITKEVIČIUS, religijotyryninkas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantas Pranas VILDŽIŪNAS, „Liaudies kultūros“ bendradarbiai Dainius RAZAUSKAS, Juozas ŠORYS.

Juozas ŠORYS. Susirinkome aptarti krivio atšventinimo konteksto ir pačios krivio institucijos istorinės raidos ypatumų. Nuomonių apie tai esama įvairių. Žinoma, ne tik šio reiškinio neigėjų ar sveikintojų gretose, bet ir tarp istorijos, tautosakos, mitologijos, religijotyros ir kitų humanitarinių mokslų kategorijomis blaiviai mąstančiųjų. Kai kam tai bausis akibrokštas, vaikiškas žaidimas tikėjimo stiklo karoliukais, andainyškių baltų dvasios žarijų paieškos, netgi dvasinių ir kultūrinių vystymosi tendencijų nepaisymas, kitiems – tikybinė raiška ir siekis išlaikyti bei puoselėti lietuviškąjį savitumą, paveldėtąsias etnokultūrinės vertybes. Konfesinių, pasaulėžiūrinių, visuomeninių apsisprendimų sankirtose pabandysime nusakyti po 2002 m. spalio 19-osios vidurdienio susidariusią situaciją, įžvelgti vertybinių nuostatų toleravimo ir „tikratikių“ bei „kitatikių“ sambūvio perspektyvas. Pasak „Atgimime“ (2002 m. spalio 25–31 d., nr. 38) rašiusio dr. Gintaro Beresnevičiaus, „po šešių šimtų metų pagonys atidarė naują laiko skaičiavimą Lietuvoje, ir ta nauja pagoniška epocha chronologiškai startuoja kaip ir mestas druidų palikuonių balsas [turimas omenytą pačią 2002 m. spalio 19 d. vykęs referendumas Airijoje, įteisinęs naujų narių priėmimą į Europos Sąjungą – J. Š.] (...) Nacijos, tebetikiančios, magų ir burtininkų, aršių katalikų nacijos, tebetikiančios, radikaliai tebetikiančios, skurdžios ir einančios į priekį būsimų tigrų žingsniais.

Į ES su Kriviu? Žinoma, kitaip ten sudraskys mus. (...) Krivio iššventinimas tapo ženklų: atėjo laikas spirtis, išlaikyti save visomis formomis ir visomis įmanomomis priemonėmis. (...) tai proga (paskutinė istorijoje) imti tvirtinti ir kurti kultūrinį religinį karkasą ir identitetą, galintį apaugti laisvos ir atkaklios tautos raumenynu”.

Manau, kad krivio pakartoto iššventinimo apeigos ant Gedimino kapo kalno reiškia bandymus reanimuoti tiek pačios krivio institucijos, tiek ir senojo baltų tikėjimo, kaip tradicinės religijos, statusą. Mūsų pokalbio tikslas taip pat – neišleisti iš akių prasminių ir visuomeninių sąsajų su šaltiniais paremtu krivystės ir apskritai senosios lietuvių ir baltų religijos liaudiškuoju pažinimu ir tyrinėjimais. Būti religingam, be kita ko, – būti prasmingai susietam. Su Dievu, tautos ir jos kraujo gentainių dievais, Tėvyne, artimaisiais, gimine, tradicija. Kokios mūsų tradicinio, iš dalies užmiršto šventumo sampratos refleksijos, iš kur jos kyla? Koks esminis lietuviškojo (ir žemaitiškojo) religingumo turinys, jei sugebėtume

atsiriboti nuo gajų, bet kritiškai neapmąstomų „visuomeninio gyvulio“ stereotipų? Kaip tai suvokiame? Diskusija bandysime derinti baltų tikėjimo grupės narių, prijauniančiųjų ir skeptikų konfesines, mitologines, tautosakines ir religijotyrynines nuostatas ir įžvalgas.

Koks visuomeninis ir vertybinis kontekstas bei motyvai lėmė krivio ir jo atstovaujamos institucijos atšventinimo pobūdį?

Jonas TRINKŪNAS. Paskutiniaisiais metais suintensyvėjo baltų tikėjimo bendruomenės – Romuvos – pastangos siekti pripažinimo. Ypač pernai, kai vyko svarstymai Seime. Seime buvo žmonių, pritariančių Romuvos kaip tradicinės religinės bendruomenės įteisinimui. Veikė kelios Romuvos, kelios bendruomenės, žinoma, įvairaus pajėgumo ir dydžio. Nutarėme, kad bendriją sudarys trys bendruomenės (nors užtektų ir dviejų): Molėtų (vadovaujama Jono Vaiškūno), Kauno (vadovaujama Marijos Pečkienės) ir Vilniaus (vadovaujama Inijos ir Jono Trinkūnų). Parengėme bendrijos įstatus. Iš kilo klausimas, kokia bus vadovybė. Nutarėme, kad spręstų vaidilų ratas, kurį sudarys Romuvų atstovai (gali būti ir vienas kitas iš šalių). Vaidilų ratas turi teisę rinkti krivį. Tiesa, pirmiausia tarėmės dėl šventikų vardų pasirinkimo. Kaip žinia, senovės baltų žynių vardų būta daug ir įvairių. Buvo išskiriamos jų specializacijos – lekutonis, žvakonis ir taip toliau. Nusprendėme, kad mums užteks trijų kategorijų. Bendrasis pavadinimas – žynys (tas, kuris žino, išmano). Kiti du – vaidilos (tie, kurie išmano tikėjimo ir apeigų dalykus) ir krivis (išrinktasis bendrijos atstovas). Toks buvo mūsų sumanymas, ir mes tam ypatingesnio dėmesio neskyrėme, nes manėme, kad tai yra mūsų vidinis reikalas. Tai nutarėme dar 2001 m. pabaigoje. Kartu tada pasakėme, kad pavasarį atliksime krivio iššventinimo apeigėlę. Kadangi vaidilų ratas mane išrinko kriviu, buvo nutarta, kad iššventinimas vyks atliekant tam tikrą apeigą (ritualą dar reikėjo parengti). Vėliau visa nusikėlė iki rudens ir įvyko 2002 m. spalio 19 d.

J. Š. Kaip pakomentuotumėte šio įvykio sugretinimą su keltų palikuonių airių referendumu dėl ES? Išryškėjusios simbolinės jungtys radikaliai priešingos ar suderinamos?

J. T. Gintaras Beresnevičius pačiu pirmuoju minėto straipsnio sakiniu tai pavadino akauzoline sinchronizacija... Įvykiai be susitarimų. Jonas Vaiškūnas, etnoastronomas, pažūrėjo į kalendorius ir pasakė, kad spalio 19 d. bus jaunatis, reiškia, tinkamas laikas tokioms apeigoms. Tai žinojome jau prieš kelis mėnesius.

J. Š. Aną sugretinimą prisimindamas norėjau paklausti, ar Jūsų vadovaujama bendruomenė dėl to įvykio įžvelgia kokią nors istorinę sąsają ar perimamumą? Kaip vidinis bendruomenės reikalas įgavo visuotinio visuomeninio konteksto požymių?

J. T. Manau, kad šioje situacijoje problemiško prasme esu lygus su jumis, susėdusiais prie šio stalo. Vien todėl, kad tai, kas po to atsitiko, mums buvo nelaukta ir netikėta. Neplanavom didelių visuomenės reakcijų, nenumatėm susidariusios padėties keliamatiškumo, ypač po puikių Gintaro Beresnevičiaus įžvalgų.

Pranas VILDŽIŪNAS. Kaip jūs manote, kokiu pagrindu jūsų atgaivinta krivio institucija yra teisėta? Kuo pagrįsti per įšventinimą atlikti ritualai, jei minėjot, kad apeigyną patys sukūrėt?

J. T. Tai buvo mūsų vidinis, sakyčiau, formalus sumanymas. Po įvykusios ceremonijos žmonės man ėmė kalbėti (beje, labai gerbiami ir visai „ne mūsų šaliai“), kad mes gerai padarėme. Pavyzdžiui, mano kaimynas, solidus gydytojas, pasisveikinęs laiptinėje ėmė man karštai dėkoti, nors šiaip iki tol bendravome formaliai. Sako, sveikinu, kaip gerai, kad jūs tai padarėte. Aš su jumis visu šimtu nuošimčių! Nors apie tai su juo iki tol nebuvom šnekėję. Panašių reakcijų buvo labai daug. Šiltai pasveikino profesorė sakydama, kad pagaliau jau lietuviai turi savo krivį. Beje, „Lietuvos ryto“ korespondentė Edita Urmonaitė 2003 m. sausio mėnesį rašė, kad Prancūzijos nacionalinis dienraštis „Liberation“ ES plėtros į Rytus proga išleido priedą, kuriame kiekvienai iš 10 būsimų šalių narių skyrė po porą puslapių. Anot V. Soule, tai proga „parodyti, kad jos yra gyvybingos ir modernios“. Iš „Lietuvos ryto“ pateikto keliolikos straipsnių sąrašo prancūzai pasirinko rašinį apie tai, kad po 600 m. pertraukos Lietuvos pagonyms vėl įšventino savo dvasinį vadovą krivį. Nepaprastai šiltų sveikinimų gaunu per internetą. Ir tik po to ėmiau įsijausti į situaciją. Žmonės sako, kad toks žingsnis turėjo būti žengtas. Sako, dabar tikim, kad vėl gyvuoja senasis lietuvių tikėjimas. Tarsi įvyko toks aktas, kuris visas mūsų pastangas pavertė egzistuojančia tikėjimo tikrove.

P. V. Senasis lietuvių tikėjimas turėjo tradiciją, kuri buvo nutraukta. Kokiais jos tęstinumo postulatais remiatės? Tiesą sakant, nežinau nė vieno išsamaus aprašymo, kaip vykdavo krivių įšventinimo apeigos... Kodėl manote, kad jūsų bendruomenės sugalvotas aktas yra teisėtas?

J. T. Tai tęstinumo problema. Dėl to diskutuojame jau daug metų. Tuo klausimu turiu savo koncepciją. Kitaip sakant, kaip toks tikėjimas atėjo į mane ir kodėl jo laikaisi? Į taiėjau keturiasdešimt metų. Tai ne trijų ar keturių metų pasiskaitymų rezultatas. Dabar matau, kad tai buvo iš esmės viso mano sąmoningo gyvenimo kelias.

Turiu dienoraštėlius gal nuo devyniolikos metų. Atsime nu, apsilankiau Verkių parke ir po to savo įspūdžius aprašiau. Įdomu, jog tai, kas tada buvo surašyta, dabar man atrodo kaip vizija. Ten esama vaizdinių apie Lizdeiką, šventą ažuolyną, senąjį tikėjimą... Dabar skaitau ir stebiuosi. Vadinasi, dar tada mane ištiko pirminis impulsas, vėliau tęsėsi ieškojimų dešimtmečiai. Visą laiką mąstau, iš kur randasi

Po maždaug šešių šimtmečių įšventintasis krivis Jaunius (Jonas Trinkūnas) su krivule rankoje.

būtent toks baltiškasis ar lietuviškasis tikėjimas? Visa ką perkratęs matau, kad jis atėjo tikrai ne vien iš knygų. Toks, kurį aš išgyvenau, pirmiausia kilo iš tautosakos ir etnografinių ekspedicijų – kai vaikščiojau Kernavės piliakalniams, bendravau su žmonėmis, rinkau dainas, papročius, tikėjimus... Tie žmonės man įkvėpė ar atnaujino senąjį tikėjimą. Aiškiai pamaciau, iš kur jis kyla, koks yra...

P. V. Jūs manote, kad žmonės, su kuriais susidūrėte ekspedicijose, buvo pagonyms?

J. T. Tai tik terminų klausimas – jie, aišku, pasakytų esą ne pagonyms, o katalikai. Žinau, kur kokia religija yra... Žinoma, turėjau ne tik gyvenimišką patyrimą, studijavau šaltinius. Gilinausi į religijas, gal dešimtį kartų perskaičiau Evangeliją, todėl gerai atskiriu, kur krikščionybė, o kur ne.

Vykintas VAITKEVIČIUS. Man atrodo, kad šios bendruomenės veiklą derėtų apžvelgti bendros istorinės raidos fone. Baltų tikėjimo bendruomenė, turėdama atramą, kuriasi iš naujo. Krivio įšventinimo akto nebūčiau linkęs išskirti iš bendrojo proceso eigos. Manau, kad tai atsikūrimo vyksmo dalis – nuoseklus, suprantamas institucinis kūrimasis. Nedera jo per daug sureikšminti. Vakar krivis, rytoj koks nors kitas akcentas... Šita bendruomenė tokiu būdu deklaruoja baltiškojo tikėjimo tąsą. Daugelis jų apeigų yra taip suręstos, kad atsižvelgtų į pagrindinius kultūros ir religijos

Kriviš Jaunius prie aukuro – dievų akivaizdoje.
Vienas iš seniausių romuviečių Algimantas Indriūnas kriviui Jauniui įsega ženklą.
Kairėje – jauniausioji įšventinimo apeigų trejeto dalyvė Vėtra Trinkūnaitė.

žinojimo komponentus, nes toks yra mūsų protas. Juk išprotaujame, kad apeigose turi būti tam tikri būtini dalykai.

Dainius RAZAUSKAS. Tai plaukia iš vidaus, ir vienas iš galimų baltiškojo tikėjimo tęstinumo šaltinių, mano supratimu, yra ne tik istorinis, bet vidinis jaučiančių ir mąstančių asmenybių nuoseklumas. Ir tokiu būdu įmanoma atgaivinti archetipinę raišką.

V. V. Apie tai net nekorektiška klausti – žmonės tuo gyvena...

J. Š. Sakyta, kad trys baltiškojo tikėjimo Romuvos sudarė bendriją ir išrinko krivių. Bet juk toks atstovavimas neapre-

žia viso judėjimo – esama didelių ir mažesnių grupių, kurios savaip formuluoja „tikėjimo tiesas“, etikos, pasaulėžiūros ir visuomeninius tikslus. Kriviš po priesaikos tarsi vis labiau įgyja apibendrinančio konfesinio svorio, tačiau kaip tokiu atveju jaustis tiems, kurie yra iš panašios terpės, bet kiek kitokių pažiūrų; galbūt jie baltiškajį Dievą arba dievus (arba apskritai visuminį Dievą) išgyvena autentiškiau, švariau...

J. T. Viena vertus, yra formalių pusė – užtenka dviejų grupių, kad bendrija būtų įkurta. Be to, reikėjo skubėti dėl teisinių dalykų, svarstymų Seime... Tada nusprendėme negaišti laiko plėsdami atstovavimą, įformindami visas ar daugumą grupių. Beveik su visomis baltiškojo tikėjimo grupėmis bendraujame. Nėra taip, kad mūsų bendruomenės būtų užurpavusios visų šio judėjimo grupių interesus.

J. Š. Vis dėlto sudėkim akcentus: ar galima be išlygų teigti, kad žynio arba krivio institucija juridiniu, konfesiniu ar dvasiniu lygmeniu visavertiškai buvo atkurta? Šešių šimtų metų pertrūkio kaip nebūta? Kitaip sakant, ar tai Lietuvos (ir Europos) masto įvykis, ar tik reikšmingas (nes viešas) vidinio bendruomenės gyvenimo eksponavimas?

Jonas VAIŠKŪNAS. Bendruomenė – institucija, kuria mes deklaruojamės. Baltų tikėjimo tęstinumas suvoktinas kaip dvasinio arba politinio pobūdžio turinys. Krivio institucijos kaip organizacinės struktūros tęstinumas yra deklaruojamas. Jei senąsias tradicijas deklaruojame,

manau, jų ir laikomės.

J. T. Kažkodėl manoma, kad tęstinumą reikia atstatyti kažkaip ypatingai. Esą XIV a. pabaigoje tai buvo nutraukta, o mes dabar pratęsiame. Niekada taip neteigsiu. Tęstinumą suvokiu kaip dvasios turinio raidą. Kodėl mes kartais tapatinamės su Gedimino laikų lietuviais? Ne todėl, kad esame tokie patys. Mes patys tame tęstinume dalyvaujame. Ne manau, kad XIV a. mūsų tikėjimas buvo sunaikintas ar sustabdytas jo plėtojimas. Tikėjimas – vidinė tautos žmonių savastis, religinės dvasios, ant kurios visa kas esminga kraunasi, gyvenimas. Esmė, nors ir kintanti, išlieka. Todėl ir sa-

kau, kad tikėjimo esmę mes perėmėm iš paprastų kaimiečių, natūralių tradicijos perėmėjų ir puoselėtojų. Manau, kad jie išsaugojo bei pratęsė ir Gedimino laikų tradiciją, nors ir aišku, kad senasis tikėjimas jau kitoks nei tada.

J. V. Tam apibūdinti gerai tinka religijotyros terminija. Pavyzdžiui, Gintaras Beresnevičius dažnai cituoja G. Lanczkowskį, gelminės religijos termino autorių. Mūsų kalba – prigimtinė religija. Kai kas sako, kad prigimtinė religija gali būti ir krikščionybė. Taip, bet gelminės religijos prasme yra kitaip. Senosios religijos dvasinėje erdvėje lietuvius gimsta pagonimi; krikščioniu tampama. Pagonis – neutrali mokslinė sąvoka. Mes gimėme, bet netapome. Kuo gimėme, tą ir turime. Imame ir išreiškiame savąją tradicijos sampratą. Ta prasme esame pagonys. Seniau, kai dar vyko baltų religinės reformos (Vaidevučio, Brutenio, Šventaragio), į teisin-

P. V. Religijotyros terminais, prigimtinė religija yra teorinis konstruktas, kuris nepasitvirtino. Krikščionys, pavyzdžiui, pabrėžia visai kitus dalykus; toks terminas šiuo metu nebelpa į jokią mokslinę kalbėseną.

J. T. Kiekvieną kartą kalbama tas pat... Mūsų bendruomenė gyvuoja jau antrą dešimtmetį, formuojasi mūsų institucijos, bet mums nuolat keliamas tęstinumo klausimas. Mes tuo gyvename.

Pavyzdžiui, apie 2000 žmonių pasisakymai per visuotinį surašymą. Apie 80 nuošimčių žmonių pažymėjo, kad išpažįsta baltų tikėjimą. Bet jie niekada mūsų nėra nė matę.

J. V. Yra religinis turinys, su kuriuo žmonės gali save tapatinti. Jie visai nesusidūrę su organizacijos struktūromis. Turinio mes nesukūrėme, jis buvo anksčiau ir dabar natūraliai atpažįstamas.

D. R. Visiškai *a priori* sutinku, kad turinys tikrai egzistuoja. Vis dėlto kuo kebli susidariusi situacija? Krivio įšventinimas parodė, kad vieni žmonės vienoje žemėje, vienoje Tėvynėje, tuose pačiuose dvasios namuose vidujai apsibrėžė ir sako: čia riba, mes viduje, o jūs jau anapus. Nėra abejonės dėl turinio – manau ir aš savaip jame gyvenęs, bet ar toje apibrėžty jis visas sutelpa? Kitaip sakant, Romuvoje, turinčioje hierarchą krivį?

P. V. Iš kur ta idėja, kad žmonės, nežinodami turinio, tapatinasi su nepažįstama organizacija? Ar jie suvokia, su kuo tapatinasi? Nuo 1996 m. esu ne kartą buvęs Ramuvos sueigose, dalyvavęs Jorės šventimuose, bet religiška su tuo nesitapatinau.

D. R. Man atrodo, kad tam tikra prasme yra du baltų tikėjimo tęstinumo variantai. Pirmasis toks, kurį nusakė Jonas Vaiškūnas – yra tradicijos dirva, ir žmogus vidujai jaučia joje esąs. Bet ar tai reiškia, kad būtinai turiu priklausyti siauresnei organizacijai? Iškyla jos tęstinumo klausimas – ne pačios dvasios, ne dirvos, kurioje visi gyvename ir mąstome. Manau, kad tai skirtingi aspektai. Tautosakos, mitologijos studijos, visa, kas plačiaja, galbūt netgi ir lyginamąja prasme susiję su baltistika, tradicinių kultūrų tyrinėjimais, tam tikra prasme tęsia senąją tradiciją. Susidūrimas su ja, domėjimasis, tyrinėjimas irgi yra nuolatinis vidinis, dvasinis dalyvavimas joje. Tokiu būdu ji irgi mummyse ir už mūsų gyvena. Tarkim, Nijolės Laurinkienės disertacijos ir knygos apie Perkūną pasirodymo metu – žiemą! – nugriaudėjo perkūnija. Tie jos darbai – šiuolaikinis senosios tradicijos gyvavimo faktas. Tyrinėjimai, mokslas irgi tai pačiai tradicijai priklauso (turiu omeny mokslą kaip gyvą ir dorą pažinimą). Pažinimą priskiriu tai pačiai tradicijai, nes atviras protas, širdis, sąmonė neveikia atskirai.

P. V. Mokslinis ir religinis pažinimas – skirtingi dalykai...

Kylant į apeigų vietą – Gedimino kapo kalną.

gą tikėjimo kelią buvo kreipiami ir pagonys... Reiškia, jų gelminė, prigimtinė arba liaudies religija buvo pagonybė, krikščionybė jos neįveikė. Ji liko, ji visada šalia, su mumis. Greta oficialiosios visada funkcionuoja ir gelminė (liaudies) religija. Šiuo atveju ėmėmės atkurti institucijas (žyniai, vaidilos, krivis). Tokie veiksmai šiek tiek, aišku, koreguoja gelminės pagoniškosios religijos funkcionavimą – pagal mūsų dabartinius poreikius ją truputį struktūruoja, reformuoja. Šia prasme, jei Gintaras Beresnevičius rašytų knygos „Baltų religinės reformos“ tęsinį, mūsų pastangas galėtų pavadinti dar viena baltiškojo tikėjimo reforma. Tai išties reforma, nes savo religinei veiklai suteikiame naujas formas, išraiškas, įteisinimus. Dažnai klausiami, kam tai darome? Tai normalu, nes tenka derintis prie esamų politinių ir socialinių sąlygų. Taip reguliuojama tradicija.

D. R. Religija ir dvasinis gyvenimas – platesnės sąvokos. Bet jį tyrinėjantis mokslas priklauso tam pačiam dvasios gyvenimui, todėl turi sąsajų ir su religiniais vaizdiniais. Tai dabartinė dvasinė veikla; anksčiau tokio pobūdžio reiškiniai nebuvo, bet visada ypač svarbi buvo psichinė nuostata – nusiteikimas pažinti. (Iš čia pagaliau ir žynys). Ir štai tau – dalis žmonių apsibrėžia, iškelia dirbtinę ribą...

J. T. Kam išvis reikalinga Romuva, esą tarsi dirbtinė organizacija? Man matant baigia numirti tradicinė lietuvių kultūra, iki šių laikų egzistavusi natūraliu būdu. Iš kaimo kultūros, iš gyvosios tradicijos daugelis semiamės jėgų, tikėjimo. Kaimas palaikė ir nešė tūkstantmetes vertybes. Visa tai nyksta; daug laiko praleidžiu sodyboje Švenčionių rajone, todėl procesą matau iš arti. Per dešimt metų kaime išmirė beveik visi senoliai, liko tik viena senutė. Baltų civilizacija laikėsi todėl, kad ją maitino gyvoji kaimo tradicija, liaudies kūryba. Greit natūralios tradicijos nebeturėsime. Kraštotyros, folkloro rinkimo, ansamblių judėjimas irgi priklausė tradicijos gaivinimo judėjimo bangai. Kodėl ji buvo tokia intensyvi prieš dvidešimt metų? Tada jau irgi buvo galo pojūtis... Tai pereisime; ką darysime toliau? Berogint prapuola natūralios tradicijos terpė. Nori nenori tenka kurti tokią struktūrą, kuri bus pajėgi pratęsti tradicijos misiją. Aišku, tai dirbtinės priemonės, bet kitokios organizacinės formos šiuo metu nematau. Negalime leisti, kad nieko esminiai lietuviško nebeliktų.

P. V. Romuva nėra sukūrusi nuoseklios teologijos. Romuviečiai vos ne peiliais mušasi aiškindamiesi, nes dažnai mano skirtingai. Vieni aiškina, kad Perkūnas – *per kūną* einanti energija, kiti siūlo padaryti galutinę mandalą... Kokį jūs čia matote tęstinumą?

J. T. Svarbiausia, kad žmonėms tai įdomu, jiems tai rūpi, jie diskutuoja. Jei nesiginčytų, eitume prie pabaigos.

D. R. Svarbiau ne laikytis vieningos nuomonės, o pačių problemų aktualumas. Poreikis mąstyti ir kalbėti yra gyvensnis reiškinys už bendrų nuomonių teigimą.

Viena yra organizacija, jungianti, saugojanti, burianti, globojanti, remianti, bet visai kita – krivio įšventinimas, rodantis, kad ne tik organizacija kuriama, bet atsakomybės imtasi tarsi ir už visus, pretenduojama į centralizmą. Jei esi pašventintoje krivio organizacijoje, esi susijęs su šventumu. Atsidūręs už ribos, jau lieki nepašventintas, panašiai kaip nepakrikštytas bažnyčioje. Ties tuo apsisprendimu ir prasideda tęstinumo dilemos.

J. V. Degradaciją galima palyginti su karo padėtimi. Kažkas, pagriebęs vėliavą, puola iš apkasų ir bėga į priekį. Atsirado žmogus, kuris išsoko iš apkasų... Nevyko jokie profsąjungos rinkimai, jis tiesiog buvo pasirengęs perimti vėliavą.

P. V. Nelyginkite šventiko su kiaušiniene...

J. V. Kaip buvo išrinktas krivis? Raskite kitą žmogų, kuris, nebijodamas sukomplicuoti reikalų akademinuose ir kituose sluoksniuose, imtųsi atsakomybės ir pasakytų: taip, esu krivis. Buvo toks žmogus, kuris savimi tęsė tradiciją. Juk paskelbėme pripažįstą, kad Jonas Trinkūnas buvo vertas valstybinės Jono Basanavičiaus premijos.

D. R. Pavyzdys su vėliava geras, bet jis dviprasmiškas. Pirmą, niekas nešaudė į nugarą... Esą čia visi žlunga, žūsta, kraujais paplūdę, vėliava smunka į purvą, kažkas griebia ir neša... Antra, situacija kitokia: visi ramiai sėdim, tarp mūsų stovi vėliava, vienas staiga pribėga ir kažkur ją neša... Norisi jam pasakyti – palik tą vėliavą, kur ją velki?

J. V. Mūsų nepatenkina dabartinė amorfiška baltų tikėjimo struktūra, kaip ir apskritai visos tautos būklė. Ji neatspindi ES spaudimui, kuri angažuojasi ne tik teisiškai, bet ir ekonomiškai. Norite palikti mus nuogus ant ledo?

Kiekvienas savaip ateina. Iš vaikystės atsimeinu... Amžiną atilsį mano tėvukas su dideliu saldinių maišu prašo manęs išmokyti poterių. Nesutikau, saldinių nepaėmiau, poterių nesimokiau. Po to niekada nepriėmiau krikščionybės (kaip ir ateizmo), bet vienu metu priėmiau tradiciją. Iš pradžių joje nemačiau religijos, bet, kai pamačiau, supratau, kad ji žmogui atlieka visas religijos funkcijas.

D. R. Dvasinis, religinis gyvenimas yra labai gilus ir asmeniškasis. Kodėl

Krivis Jaunius su Seimo nariu Gediminu Jakavoniū.

Įšventinimo rengėjas Jonas Vaiškūnas.

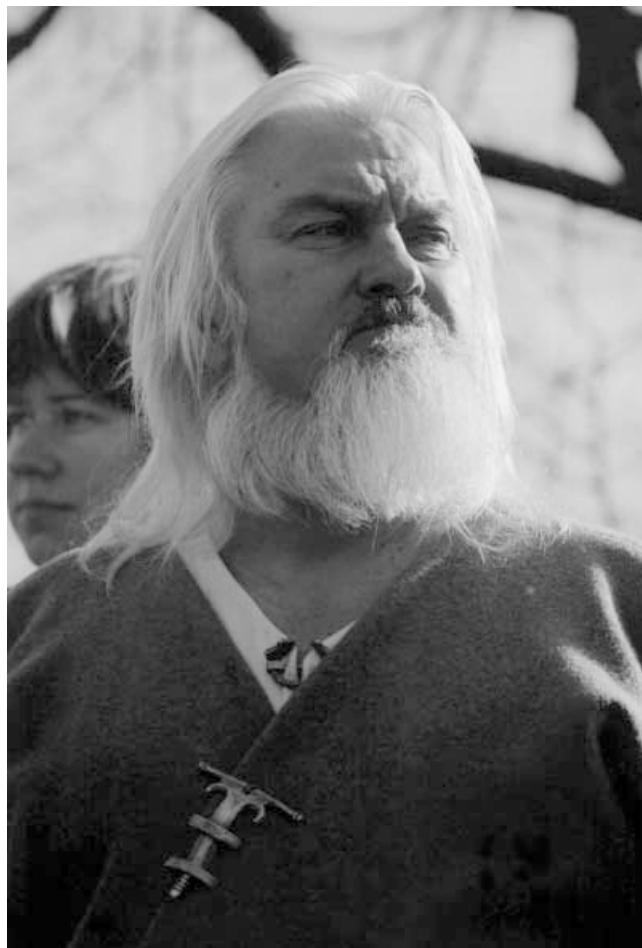
kažkas turėtų žinoti, ar aš gyvenu kaip religingas žmogus, ar ne? Ir dabar man tarsi sakoma – skirtumas tarp mūsų tas, kad aš esu religingas, o tu ne. Yra trys sluoksniai: aukščiausias lygmuo – savo vidumi dvasingas žmogus, kitas kraštutinis – žmogus, priklausąs konkrečiai religinei organizacijai, per vidurį – žmogus, gyvenąs tam tikrą religinį gyvenimą, ne vien vidinį, iš dalies ir ritualinį, bet nepriklausantis konkrečiai religijai. Yra toks tarpinis variantas, manau, kad jo nereikia išbraukti. Tai išplaukia iš archetipinių kultūros klodų. Manau, kad remdamosios būtent šita viduriniąja laikysena religijos organizuojasi ir ją uzurpuoja.

J. Š. Kuo vis labiau tyrinėjamas ir ryškėjantis istorinis kontekstas galėtų padėti aiškintis baltų krivio institucijos raidos niuansus?

V. V. Maniau, kad daugiau kalbėsime apie istorinio krivio sampratą, kaitą, semantiką ir kt. Užkliuom už to nelemto tęstinumo; va, žmogus prašo parodyti dokumentus, kas tokie esat... Bendruomenė, kuri tuo gyvena, teigia savo sampratą, deklaruojasi. Kaip sakiau, krivio įšventinimas yra rekonstrukcijos dalis. Krivio įšventinimo kontekstas įdomus tuo, koks jam suteikiamas vaidmuo, kokį jis realiai galėtų vaidinti. Ta prasme institucijos kūrimas yra korektiškas, teisingas, istoriškai pagrįstas – kone šimtmečiais galime nužymėti jos istorinius paliudijimus.

Koks dabar jos vaidmuo? Kiek norime užimti dvasinės

ir kultūrinės erdvės ir kiek mums, t.y. kriviui, jos gali būti duota? Ir ko laukiam? Istoriskai žvelgiant, visiškai neakcentuočiau žyniavimo, žynio statuso. Sakyčiau, jo įgaliojimai daug didesni – visuomenės organizavimo principas. Tai stabilumo garantas, žmogus, apie kurį visa sukasi. Jis organizatorius, turintis tvirtus ryšius su politine valdžia. Yra daug panašios institucijos egzistavimo paliudijimo pavyzdžių (pagal skirtingą vystymosi kryptį) iš germanų kraštų. Nuo sakų iki Islandijos, kurios kelias *sagose* (jų pasakojamosios tradicijos kūriniai) gerai dokumentuotas. Visa ten kūrėsi nuo pradžių – žmonės iš Norvegijos atplaukia į Islandiją, negyvenamą salą. Jie atsineša ir atkuria tai, ką jau turėjo kitur. Matom, kaip krivio analogas veikia šalia politinės valdžios, kaip jis, pavyzdžiui, irgi turi politinės valdžios galią, kaip jis renkamas arba jo institucija paveldima. Kaip jis gyvena – ar

Romuvietis Tadas Šidiškis apeigų metu.

yra laikinas, ar nuolatinis... Man tai aiškinantis nereikia Simono Grunau. Man užtenka paragrafo iš Petro Dusburgiečio kronikos. Ten tokia įtikinanti medžiaga, kad jos pakanka korektiškam realijos atkūrimui ir pateikimui. Ir tai net ne visiškai prūsiška. Tuos krivulių paliudijimus 1930 m. pateikė Henrikas Lowmiańskis. Tas reiškinys yra ypatingas (jei kalbėtume vien apie lazda, kuri yra susirinkimų ženklas). Pavyzdžiui, žodis „klubas“ – laisvų vyrų susirinkimas, sušauktas lazda (anglų *club* 'lazda, vėzdas'). Tik tiek skiriasi, kad vokiečių lazda buvo storu galu. Mūsų krivulė išsiskiria tuo,

kad ji suriesta, manau, greičiausiai dėl to, kad kviečiama susirinkti į ratą. Ką krivis daro? Šaukia susirinkimus. Ką be to? Nė vienas susirinkimas neprasideda be apeigos. Kaip krivis yra išlaikomas? Germanų kraštuose apie tai išlikę labai skirtingi pavyzdžiai. Buvo nustatyti mokesčiai bendruomenės nariams. Jam atitekdavo ir karo grobio dalis. Jei krivis išbūrė, pasakė, kad ženklai rodo karo sėkmę, ir jei karas pasisekė, tai visiškai suprantama, kad krivis gauna savo karo grobio dalį. Be to, krivis gyvena kaip bajoras ar didikas, turi savo asmeninį domeną, žirgų kaimenę, savo sodybą su puikiais pastatais, kurie yra greta šventovės, turi savo žmones, priklausomus nuo jo valios. Svarbus principas, kaip kas jį išlaiko, juk nei iš šio, nei iš to jis negali gyvuoti. Tarkim, jei visuotiniai religiniai susirinkimai vyksta kas metai ar dukart per metus, tai daug reiškia. Tai niuansai, bet ši tema yra puikiai šaltinių paliudyta. Nieko neišradinėjame, tik atpažįstame modelį, struktūrą, kuriais remiantis istorinė krivio institucija funkcionavo.

J. Š. Krivis buvo atšventintas pagal scenarijų – pasirinkta kelių pakopų žynių, vaidilų (vaidilų rato), krivio struktūra. Ar tai iš žinomų šaltinių sumodeliuotas sintetinis išmąstymas (naudota ir prūsiškoji, ir lietuviškoji medžiaga), ar pasirėmimas intuicija, bendra nuovoka, gal mistiniu žinojimu? Ar tai pamatuotas bendrabaltiškojo modelio atkūrimas, ar improvizacija šiuo metu jums aprėpiamo pažinimo motyvais? Beje, apeigų metu, regis, suvis neišryškėjo gentinė lietuvių ir baltų specifika, nors rūbai, papuošalai, simboliniai akcentai buvo perimti iš konkrečių vietovių ir laiko...

J. T. Jonas Vaiškūnas iš pradžių sukūrė grandiozinį įšventinimo scenarijų. Gal tris kartus jį trumpinau. Mane gąsdino toks užmojis. Norėjau, kad būtų kukliau, kad tik tarp savų visa vyktų... Principinė vieta – kur akcentuojami trys žmogaus amžiaus tarpsniai. Kaip trys dievai, dievų triada – jaunasis, vidurinis ir senis. Turėjo būti mažas berniukas, aš – vidury ir senasis Algimantas Indriūnas. Ir nebuvo to berniuko. Tada daugiau nediskutavom, sakiau, kad pats patvarkysiu. Vietoj berniuko paėmiau savo mažąją dukrą Vėtrą. Maniau, kad viskas perdaug vyriška, patriarchališka. Kaip rašė Vincas Vyčinas, Perkūno epocha baigiasi, ateina Laimos era... Galvojau – tegu Vėtra atstovauja Laimos epochai. Jonas tada labai susinervino, baisus dalykas... Sakiau, palik man nors tai nuspręsti... Vėliau jis sakė, kad visas įšventinimas kabojo ant plauko – tada norėjęs jo atsisaityti, esą griuvusi visa sistema, pagrindinė idėja. Manau, kad mūsų apeigose turi dalyvauti daugiau moterų. Sako, užteks, vaidilučių daug yra... Sakau, vaidilučių visur yra, ir bažnyčioje jos vaikšto, žiedelius barstydamos... Moterys ir krivėmis galėtų būti, reikia kelti jų statusą. Jono manymu, pagrindas – šaltiniais paliudyta vyriškųjų dievų trejybė: Perkūnas, Patrimpas, Patulas. Sakiau, kad tai fiksuota Prūsijoje... Žodžiu, dar esame diskusijų lygmeny.

J. V. Įvyko archetipinė priesaika – nebuvo jokio prūsiškojo ir lietuviškojo kokteilio. Prūsai buvo baltai, visa buvo tas pats, kaip ir pas mus. Kokia apeigų esmė? Krivis pasakė priesaikos žodžius. Prieš juos pasakydamas krivis buvo savo rėmėjų ir bendruomenės narių, kurie suvažiavo iš visų kraštų, rate ir ištare priesaikos žodžius dievų ir šventenybių

– krivulės, akmens amžiaus kirvuko, perimto iš Perkūno šventyklos liekanų, – akivaizdoje. Po žodžių – aukojimas, niekaip nerekonstruotas, o toks, koks išliko – ugniai, žemei... Vykusiose apeigose nematau nė vieno sintetinio ar pritempto dalyko. Pavyzdžiui, priesaika – visos senosios tautos prisiekdavo, tikėdavo žodžio galia. Žodžiai, žinoma, sukurti dabar, bet jie sukurti naudojant senuosius tekstus, maldas, tam tikrą juose slypintį religinį jausmą. Panašiai prisiekiami ir Seime – tai archetipiniai dalykai. Vietoj Seime giedamo himno mes sugiedojome senas lietuviškas giesmes. Kuo mūsų priesaika skyrėsi nuo kokios nors visuomeninės ar politinės organizacijos naudojamos? Tuo, kad joje buvo pakviesti dalyvauti ir baltų dievai. Ir jie dalyvavo, kažkoks dienraštis parašė, kad pagonyms juokavo: dviem apeigų valandoms pasidarė gerą saulėtą orą – skylę tarp debesų, bobų vasaros vidurdienį ant Gedimino kapo kalno. Parašyta teisingai, tik reikia išbraukti žodį *juokavo*, nes mes nejuokavom. Išvakarėse kalbėjom, abejojantieji klausė, kas bus, jei lis. Mūsų vaidilų buvo pasakyta: lietaus nebus. Ir ne tik nebuvo – švietė saulė. Ir tai buvo religinis aktas.

D. R. Man girdint Jonas Vaiškūnas išvakarėse žadėjo, ir tikrai – tą dieną maždaug nuo 11 iki 13 valandos švietė saulė, o prieš tai ir paskui kiaurai lijo. Bet tai dar ne religija!

J. V. Iš šalies žiūrint – taip: šviečia saulė, kažkas susapnavo sapną. Religiniais tokie įvykiai tampa išgyvenimo prasme... Sakysim, niekuo dėta religija, jei policija pagavo vagį ir jis grąžino man pavogtus daiktus. Jie tampa religiniais, jei prieš tai dariau apeigą, kad taip atsitiktų.

Išgyvenu tai kaip apreiškimą, kuris yra visų religijų turinys. Žmogus gali kurti teorinius konstruktus. Tada jis yra religiškai užsiangažavęs, bet, kai jis patiria apreiškimą, įgyja religinį jausmą. Kai prašomasis rezultatas nuolat pasitvirtina, tada žmogus tampa tikrai religingas. Iki tol jis tik žino... Po to jis jau ir jaučia. Kaip ir daugelis žmonių, pažįstančių tradiciją, dainas, papročius, apeigų eiliškumą ir kt. Ir visiems atrodė, kad tai būtina kultūros vyksmo dalis, bet giliojo jausmo nebuvo.

J. Š. Kokios buvo krivio institucijos simbolinės raiškos priemonės?

V. V. Manau, neblogai pažįstame muziejuose saugomas lazdas – krivules. Tai jau chrestomatiniai pavyzdžiai. Krivių krivulės vėliau virto kaimų seniūnų valdžios ženklais. Jomis buvo perduodamos žinios (ir pati krivulė kartais buvo suvokiama kaip žinia, kaip siuntimas įstačius raštelį ar sutartus ženklus). Krivulės buvo įprastas, niekuo neypatingas daiktas Vakarų Prūsijoje, Vokietijoje – išlikęs, puikiai šaltiniuose užfiksuotas. Kokia raida? Seniai atkreiptas dėmesys į Gniezno katedros duris. Viena jų scena rodo, kaip misionierius, vėliau šventasis Adalbertas, atvykęs pas prūsus, rankose laiko vyskupo lazdą, o prūsų priešakyje stovintis žmogus laiko savąją lazdą – krivio lazdą, krivulę. Jie kalbasi, ir jų rangai vienas kitą atitinka. Jie bendrauja lygiomis teisėmis. Prūsų lazda atitinka vyskupo lazdą. Ji išnyra sutartinėse, dainose...

Arba elgetos lazda. Daugelis krivystės, Ramovės tyrinėtojų gilinosi į detales, specifinius religinės raiškos dalykus, bet reiktų apžvelgti visą raiškos kompleksą. Yra žinių, kad krivio pasiuntiniui pakluso kunigaikščiai ir visi kiti. Kodėl?

Todėl, kad tai buvo visiems privalomas organizacinis principas. Aišku, kad pasiuntiniui su krivio lazda visi turėjo paklusti. Nerimta į panašius reiškinius žvelgti kaip į teokratiją – apie tai jau visa bibliotekėlė prirašyta...

J. V. Šiuo metu krivio institucija – dvasinio pobūdžio. Manau, kad kriviu buvo įšventintas labiausiai to vertas žmogus. Klausimas toks – ką per mus nori pasakyti dievai, kodėl jie mums tai leidžia daryti? Neplanavome to daryti, bet taip išeina – dievai ne prieš. Jie atsišaukia šaukiamais vardais, neprieštarauja tam, ką mes darome, jie dalyvauja vykime kartu su mumis. Nesako: baikite; priešingai – sapnuose, religinėse vizijose jie liepia eiti pirmyn. Kodėl kažkas supyko, kad lietuviai pajudėjo į priekį? Buvo taip ramu, rodos, niekam nieko nereikėjo – vėliava stovėjo sau nuošaly...

P. V. Ar nors vienas iš jūsų gyvai matėte nešamą krivulę?

V. V. Pavyzdžiui, dar po karo (Venantas Mačiekus tai užfiksavo vėliau) žmonės po kaimus nešiojo krivules – taip vadino raštelius su kvietimais į sueigas. Dar ir į kolūkių susirinkimus tada buvo šaukiama krivulėmis. Tie, kurie kilę iš Suvalkijos, tai dar prieš kelis dešimtmečius matė. Kodėl krivulių nešiojimas galutinai sunyko? Matyt, lėmė tai, kur ir kam žmonės buvo kviečiami.

J. Š. Venantas Mačiekus neseniai pasakojo, kad paskutinė realiai funkcionavusios krivulės – kreivos lazdos – fiksavimo vieta buvo kaimas Sintautų apylinkėje. Dar tarpukariu.

D. R. Vienas iš būdų suprasti pagonybę (jei šiame pokalbyje naudojame šį terminą; yra ir kitų) yra galimybė ją suvokti kaip laisvą terpę bet kokiai dvasinei, religinei raiškai. Priešingai elgėsi krikščionybė, kuri atėjo ir uzurpavo tokios raiškos erdvę. Ir iki valstybinio krikšto priėmimo Lietuvoje XIV a. gale buvo krikščionių bažnyčių (pranciškonų, pravoslavų), taip pat totorių maldos namų. Pavyzdžiui, Indijoje senovinė religinė tradicija iki šiol nenutraukta, šalia veikia musulmonų mečetės, krikščionių bažnyčia, švaitų, višnaitų etc. šventyklos.

P. V. Šaltiniai liudija, ką lietuviai kitur darė. Pavyzdžiui, komiai kaimais žudydavosi, kad tik nepakliūtų lietuviams į nagus – tai yra užfiksuota *čiodų* ciklo padavimuose. Net šiomis dienomis Komijoje apie artėjančią stichinę nelaimę sakoma – *lieta* ateina... Jokios laisvos erdvės ten nebuvo, visi nešė savo tvarką. Greičiausiai ir tikėjimą.

D. R. Tai užkariavimų tema, apie tai kalbėti būtų per platu.

Kaip buvo pačioje Lietuvoje? Manau, kad šia prasme pagonybė tapo atkurta tada, kai bažnyčia buvo atskirta nuo valstybės. Kai tik dvasinei raiškai duodama laisvė, tada susidaro situacija, kad bet koks religinis gyvenimas gali rasti sau erdvę. Tad ir Romuva turi turėti lygias su kitomis konfesijomis raiškos teises. Tačiau nepripažįstu jai teisės uzurpuoti senąją tradiciją būtent ta prasme, kad pastaroji ir buvo pati laisvė. Šiame kontekste romuviečiai elgiasi panašiai kaip krikščionių bažnyčia, kuri savo žinion pretenduoja suimti visą religinio gyvenimo erdvę.

J. V. Nėra jokio uzurpavimo, tik atsirado vėliavnešys, kuris niekada nesakė, kad Perkūną reikia traktuoti kaip *perkūnus* plūstančią energiją... Atvirkščiai, sakoma: aiškinkit kaip norit, bet Perkūnas yra ir jis veikia. Palikta visiška interpretacijų laisvė. Mes sakome: vienovė įvairovėje. Ginčykis, aiškink kaip nori, bet esi mūsų bendražygis, kol esi tautinės kultūros,

Degantis aukuras ir apeigų reikmenų fragmentas. Sauliaus Gudo nuotraukos

jos simbolių ribose. Jei atsiras kiti autoritetai (tarkim, Krišna), kiti rūbai, formos, ženklai ir pan., mes su tuo nesutiksime. Jei kas nors kitaip, šiuolaikiškai, permąstys Užgavėnes, mes tai pripažinsime leistinu ėjimu, bet jei kažkas Vėlines bandys paversti Helouvygnu, mes su tuo nesutiksime. Pliuralizmas, bet tradicijų ribose. Jokio uzurpavimo, monopolizavimo. Tik kai kam išskyla pripažinimo sunkumų, nes įšventintas ir garsiu vardu pavadintas prie senosios religijos gaivinimo visada arti buvęs žmogus. Kiti gal norėtų, kad tai būtų kitas žmogus, dar kiti – kad išvis tokio nebūtų, nes esą per didelę garbė žmogui būtų žymiai didesnė grėsmė nukrypti į kraštutinumus.

J. T. Buvau prieš panašios institucijos atnaujinimą. Bet jaučiame, kad yra poreikis, visuomenė to reikalauja. Kaip sakiau, reakcija po to buvo ryškiai pozityvi. Galiu taip pasakyti: galiu sau leisti būti kriviu. Žinau, koks pavojingas dalykas yra valdymas, hierarchinė sistema, iš to plaukias totalitarinis stilius. Tai man absoliučiai nepriimtina. Už man skirtąjį laikotarpį garantuoju, bet nežinau, kaip bus ateityje. Nenorėčiau, kad mūsų judėjimas virstų valdančia struktūra.

J. Š. Bet ar nevertėtų bent minimaliai sutvarkyti apeigyno, kad visuomenė aiškiai žinotų, kas, kada ir kodėl daroma? Tarkim, kas ir kodėl grynosios lietuviškosios tradicijos besilaikančiam žmogui darytina (nors ir šiuolaikinėmis formomis ar didmiestyje, ar prie ežero nusipirktoje „fazendoje“) per Kalėdas, Kupolę (Rasas), Velykas, Vėlines, Jorę, lygiadienius... Kokios šventvietės kada, kur ir kaip tinkamos šventėms, apeigoms, rimtiems sambūriams...

J. T. Šiuo metu apeigynas – pakankamo minimumo ribose. Jis yra ne tam, kad reikia daryti taip, o ne kitaip. Apeigynas – pagalbinė priemonė, kaip žmonėms, norintiems atlikti ritualą, apeigą, orientuotis. Bet ne tam, kad įkaltume į galvas, jog esą reikalingas toks, bet draudžiamas kitoks apeigų atlikimas.

Kaip yra, kai atsiverti knyga? Ji tavęs neprievartauja, tik pataria. Tradiciją išlaiko ne tik knygos, bet ir žmonės. Šiuo atveju žmogus, atstovaujantis tradicijai, turi teisę pasakyti, kad galima pasirinkti.

J. Š. Jei bus visiškas liberalizmas, improvizacija, tai, pasak Prano formuluotės, naujieji religiniai judėjimai visiškai išsklis.

J. V. Stengsimės, kad kertiniai lietuvių religijos ir tradicijos elementai išliktų. Kad Lietuvoje būtų žinomos vietos, kuriose švenčiamos pagrindinės šventės, kad bendruomenės (ir joms prijaučiantys) į tam tikras šventes susirinktų kartu, visuotinai. Kištis į turinį, individualius dalykus nesiruošiamo. Tegu, pavyzdžiui, Darius Ramančionis su šiauliečiais savaip supranta. Mes tai toleruojame; ryškaus nukrypimo į šalį natūraliai neleidžia pati tradicija.

J. T. Vykintas gerai pasakė – tai proceso dalis, dar vienas žingsnis, reiškinys. Ir tokių reiškinių yra daug. Mane stebina, kad, pavyzdžiui, žmonės stato šventyklas. Mes pastatom kuklų akmeninį aukurėlį, ir jo mūsų apeigoms, šventėms užtenka. Mano žiniomis, Lietuvoje šiuo metu jau pastatyta ne mažiau dešimties šventyklų (visai neseniai man pranešė, kad statybos vyksta Rokiškio r.).

Arba kas yra Orvydų sodyba, ten sustatyti akmenų kalnai? Tai tektoninės jėgos, kurios kaip vulkanai veržiasi iš Žemės. Tokių vulkaniukų dabar Lietuvoje daug – tai mūsų galingos senosios jėgos.

P. V. Vilių Orvydą, vienuolį, padarėte pagonimi?

J. T. Vilių Orvydą gerai pažinojau, esu daug su juo bendravęs, pas jį gyvenęs. Jis įvairių aiškintojų labai iškraipytas. Galiu tvirtinti, kad Vilius Orvydas savo pasaulėjauta buvo tikras gamtameldis. Jis buvo didelis universalistas – tokia buvo ir jų su tėvu kuriama šventykla, atstovaujanti visoms pasaulio religijoms. Paskui jį vienuoliai ir kunigai ėmė formuoti, „padarė“ pranciškonu.

D. R. Įdomus dalykas, kad tarp ideologijų galima, bet tradicijoje gyvai nubrėžti ribą tarp krikščionybės ir pagonybės neįmanoma. Ir vargu ar reikia. Nematau tame jokios eklektikos ar prieštaravimo. Nei bažnyčia, nei niekas kitas neturi teisės savintis tradicijos. Ji – visų. Tiek krikščionybė ilgainiui įgyja nacionalinį pavidalą, tiek ir senoji lietuvių tradicija pasipildo krikščionybės bruožais.

J. Š. Kaip įsivaizduojate aptarto reiškinio ateitį?

D. R. Norėčiau palinkėti ir netgi paprašyti Dievo pagal-

bos, kad įsivyrėtų sveikas protas, kuris yra tiesioginė Jo išraiška.

V. V. *De facto* Jonas Trinkūnas seniai buvo senojo tikėjimo organizatorius ir apie jį sukosi veiklos ratas. Įšventinimas – to kelio tąsa. Nuo spalio 19 d. prasidėjo kitas judėjimo etapas. Tai bus išbandymas: kiek krivis išsikovos erdvės veiklai, ar su juo bus kalbama kaip su lygiu. Krivis gali būti popierinis arba realus.

J. Š. Matyt, tai priklausys nuo jo laikysenos ir dvasios galių.

P. V. Man kyla klausimas, kodėl manoma, kad jei esi tautosakininkas ar mitologas, tai būtinai ir pagonis?

D. R. Neutrali pozicija reiškia, kad ne priešinga.

J. V. Tai yra religija, nors daug kam mūsų judėjimą norėtųsi matyti tik kaip žaidimą tradicija. Krivis tol neš senojo lietuvių tikėjimo vėliavą, kol turės gerą ryšį, nes jis yra visų laikų mūsų dievų ir vėlių tarpininkas. Be visuomeninės funkcijos, jis – vaidila, žmogus, palaikantis ryšį su mūsų dievais. Religijotyrininkai gal užsipuls, bet niekas negali užsipulti mūsų mirusiųjų protėvių autentiškumo, buvimo prasmės, mokliškai nuginčyti dievų ir vėlių buvimo. Jaučiamės taip: jei krivis neneš vėliavos, tai vėlės nebus su mumis, vėliava tik miegos šventame kampe ir lauks, kada atsiras didvyris, kuris nepabūgs atsakomybės ją nešti. Ateitis tokia: dievai ir vėlės be mūsų pastangų nieko nepadarys, turi būti atsakingas žmogus. Noriu jam palinkėti kuo glaudesnio ryšio su mūsų dievais, vėlėmis, protėviais.

J. T. Sueigoje iš žmonių išgirdau neįprastas kalbos formas – įkrivinimas, krivystė. Suvokiau, kad vyksta natūrali tradicijos eiga, o aš esu to dalyvis. Tik iš dalies save tapatinu su krivyste. Tai, kas ir čia buvo išsakyta, atskiriu nuo to, kaip pats tai suprantu. Tai, kas dabar darosi, mano galva, yra krivio institucijos įtvirtinimas. Mano vaidmuo, aišku, laikinas – kiek reikės, tiek juo ir būsiu. Abejonių neturiu, nes tai išgyvenu kaip normalų ir tikrą dalyką, reikšmingą gyvenimo laiptelį. Mano tikėjimas – visiškas, nes tikiu ateitimi.

Continuation of the Criwe (*Krivis*) Institution

After the initiation ritual was held on October 19, 2002 historical and contemporary situation of the Institution of the Criwe (*Krivis*) became the focus of the debate in which Jaunius–Jonas Trinkūnas, the Criwe and the leader of the community of the ancient Baltic faith, Jonas Vaiškūnas, the senior priest of the Romuva (the Romow) in Molėtai, Dr. Vykintas Vaitkevičius, the archaeologist Pranas Vildžiūnas, the post-graduate and the investigator into religion and folklore, Dainius Razauskas and Juozas Šorys, the professionals of the magazine *Folk Culture* were engaged. The olden Lithuanian spiritual *Krivis* (Criwe) Institution of the worshipers of nature, which existed 600 years before, is represented by it. By its revival a step ahead has been taken with the attempt to strive for the recognition of the religious community of the Baltic faith as a traditional confession of Lithuania. The main reason for this action was the fact that religious groups commonly refer to their own land, culture, spiritual traditions whereas another large universal religions in Lithuania are of global origin, they are brought from afar.